

Az igazságosság és az egykulcsos adó

...avagy milyen adókulcsot preferál Isten?

Fairness and the Flat Rate Tax

Whether God Supports Flat or Progressive Taxation?

ÖSSZEFOGLALÁS

E tanulmánnyal céloom prezentálni az adózásra vonatkozó igazságosság elméleti és gyakorlati érvényesüléseit. Az igazságosság egy rendkívül bizonytalan, erkölcsi alaptól, társadalmi szokásoktól függő értéktöltettel bíró eszme, s egyúttal a Biblia egyik legmeghatározóbb alapelve, hisz Isten szemében minden ember egyenlő, ennek fogalmi köre pedig kizárja a szegények társadalmi leszakadását. A Szentírásban fellelhető pénzügyi jogi vonatkozást megragadva igyekszem választ adni a kérdésre, hogy Isten mit mond az adózásról, az egykulcsos vagy a progresszív adókulcsot preferálja-e, illetve az adókulcs konkrét mértékének meghatározásán felül hogyan valósít meg egyfajta szociális hálót tanítása érvényesülésének korolláriumaként. Ezt továbbfűzve az Alaptörvény új szemléletmódját veszem alapul, mely más

jellegű kontextusba helyezi az állam és az egyén viszonyát. Ezt követően a jelenleg hatályban lévő magyar lineáris rendszer alapjairól szólok, melynek Magyarországra formált képe nem valósítja meg a szegények támogatásához fűzött reményeket, így felvetve a kérdést: igazságos-e a magyar adórendszer?

SUMMARY

My aim with this study is to introduce the theoretical principle and practical implementation of fairness related to taxation. Fairness is a rather vague concept that depends on moral principles and social traditions. It is one of the most important fundamental principles in the Bible, as all individuals are equal before God, and the widening gap between the poor and the rich unacceptable in this philosophy. Following the financial and legal aspects of

the Bible, I make an attempt at answering the question whether taxation is accepted by God? Whether God supports flat rate or progressive taxation? I also consider the new concept of the Constitution in which the relationship between state and citizens is placed in a new context. I discuss the fundamentals of the Hungarian flat rate taxation, as in its current form it is unsuitable for fulfilling the hopes of supporting the poor, and thus raises the question whether the Hungarian tax system is fair?

AZ IGASZÁGOSSÁG, MINT A VALLÁS ÉS AZ ADÓZÁS
ALAPÉRTÉKE

Az igazságosság egy rendkívül bizonytalan, erkölcsi alaptól, társadalmi szokásoktól függő értéktöltettel bíró eszme. Legtöbbször meghatározás nélkül használják a fogalmat; leggyakrabban a tökéletesség, megtámadhatatlanság fogalmi elemeivel töltik ki kereteit, hisz az igazságtalanság pontosan résként fogható fel az igazságosság hibátlan matériáján. Már Arisztotelész megfogalmazta, hogy az igazságosság megvalósulásának egyik legfontosabb követelménye az egyenlő dolgok egyenlőként, a nem egyenlőknek pedig nem egyenlőként való kezelése, hisz mindenfajta disszonancia ezeknek a feltételeknek a keveredéséből származik, tehát „vagy az egyenlők nem egyenlő részeket, vagy a nem egyenlők egyenlő részeket kapnak osztályrészül és élveznek”¹. Aquinói Szent Tamás – akin keresztül Arisztotelész tanítása az európai filozófia alapját képezte – nézetrendszere szerint igazság akkor valósul meg, ha valóság és az értelem megegyezik. Az utóbbiban annyiban lehet igazság, amennyiben az adott dolog létezéséhez hűen fogja fel, és a dolog-

ban is csak oly mértékben, amennyiben léte az értelemnek megfelel. Ez Istenben található meg a legnagyobb mértékben, hisz ő maga a legfőbb és első igazság.² A különböző történelmi korok és társadalmak részben mindig alakítottak fogalmi körén, ám ez a legkevésbé sem jelenti azt, hogy az igazságosság nem foglalja magában a stabilitást, éppen ellenkezőleg: az állandónak tekintett értékek közé tartozik, de idomulnia kell a különböző módosulásokhoz, sajátosságokhoz, hogy mindig maximálisan ki tudja elégíteni azt, amit megtestesít. Ezt magyarázza Aquinói Szent Tamás oly módon, hogy az emberi értelem igazságosságról alkotott képe változhat ugyan, az isteni értelemé azonban változhatatlan.³

Az igazságosság a jogban, a vallásban és az adózás tekintetében is kiemelkedő jelentőséggel bíró fogalom. John Rawls az elméleti igazságosság és a jog közé emel hidat: „Ahogy a gondolatrendszernek az igazság, a társadalmi intézményeknek az igazságosság a legfontosabb erénye. Bármilyen kifinomult vagy jól felépített egy elmélet, ha nem igaz, el kell vetnünk, vagy meg kell változtatnunk. Hasonlóképpen van ez a törvényekkel és az intézményekkel is: nem számít, mennyire hatékonyak, vagy mennyire fejlettek, meg kell reformálnunk, vagy el kell törölnünk azokat, ha igazságtalanok.”⁴ Minden vallás kinyilatkoztatja valamely formában az igazságosság elvét. Jelen írásomban a Bibliát veszem alapul, melyből egyértelműen kitűnik, hogy Isten az igazságosságot az egyenlő elbánással teszi egyenlővé, hiszen szemében minden ember ugyanannyit ér. Az adóztatásban az igazságosságnak több fogalmi elemet is tartalmaznia kell. Ezek közé tartozik az adóprivilegiumoktól mentes,

fajlagosan egyenlő, egyéni teherbíró képességet számba vevő rendszer, ahol a közszolgáltatásokhoz való hozzájutás egyenlő lehetősége biztosítva van mindenki számára.⁵ Ronald Dworkin egyik elmélete megerősíti, hogy az emberek igazságosságról vallott nézetei rendkívül sokfélék, így ebből kiindulva nem lehet egy államnak úgy egyenlőséget teremtenie, ha valamelyikkel egyetért, tehát az igazságosság megvalósulásának feltételeként az állam, illetve a kormányzat függetlenségét jelöli meg.⁶ Ez áttételesen azt is jelenti, hogy egy adott országban a kormányzati politika igazságosságról vallott meggyőződése dönt az igazságos adórendszer alkalmazásáról. Ezt fogalmazza meg Szilovics Csaba is: „Az adóztatás igazságossága a közösségben érzékelhető igazságosság részeként értelmezhető. Néhány kisebb eltérés, jellegzetesség ellenére határait a jogi alapértékek, gyakorlati érvényesülését az általában működő társadalmi gyakorlat határozza meg, és benne a közösség értékfelfogása tükröződik. Megállapíthatjuk, hogy az adóztatási igazságosság mindig a társadalmi feltételektől meghatározottan működik, a folyamatos államháztartási reform szándékainak kiszolgáltatottan.”⁷ E feltételek összességének megvalósulása azonban egyértelműen az optimális adórendszer irányába mutatna, melynek elméleti konstrukcióját is többször, többféleképpen fogalmazták meg, tehát nincs minden kétséget kizáróan egységes modellje az igazságosságról vallott eltérő értelmezések okán. Az egyes adórendszerek tehát csak megpróbálnak minél több feltétel teljesítésével az igazságosságra törekedni. Ennek sikerességi foka attól függ, hogy az adott állam sajátosságait – gyakorlatilag patikamérlegre téve – mennyi-

re sikerül összeegyeztetni az adóztatás igazságossági feltételeivel.

A BIBLIA, MINT A VALLÁS ÉS AZ ERKÖLCS
ALAPMŰVE

A Szentírás meglehetősen sok része foglalkozik az anyagi javakkal: ötszáznál kevesebb igevers hirdeti a hitet, valamivel több mint félezer a száma az imádságról szólóknak. Ezzel szemben magával a pénzzel, illetve az adókkal foglalkozó strófák mennyisége körülbelül kétezer-ötszázra tehető. A Bibliában tehát Isten többször beszél a pénzről, mint bármi másról. Vélhetően ennek oka az, hogy az ember számára esszenciális jelentőséggel bírnak az anyagiak, Isten számára pedig maga az ember fontos, ezért is szól ennyiszor e téma kapcsán.⁸

Igazságkoncepciók a Szentírásban

A nem csupán a hit, hanem az erkölcs tekintetében is általános mérceként számon tartott műben értékelésre kerülnek az igazságosság elvei, melyek mindekelőtt megkövetelik az elnyomottak támogatását, valamint kinyilatkozzák, hogy Isten törvényei nem tartják megengedhetőnek az olyan társadalmat, mely a nincstelenek leszakadását fogalmi körébe beengedi. Az ember Isten képmásának tulajdonosa,⁹ mely azzal a bibliai tanítással van összefüggésben, hogy Isten számára minden ember egyenlő, vagyis ugyanahhoz a morális mércéhez méri őket, melyből pedig következik az a kíváncsalom, hogy a Teremtő által nyújtott lehetőségekkel minden ember élhessen. E lehetőségek az Ótestamentumban kerülnek megfogalmazásra, melyek közé tartozik a rabszolgák szabadon bocsátása,¹⁰ az

adósságok elengedése,¹¹ a szegényeknek nyújtandó kamatmentes hitelek, az özvegyeket védő szabályok,¹² valamint a föld birtoklásának joga.¹³ Ezek tulajdonképpen olyan morális törvények, melyeket szentírásbeli tartalmuk emel a szociális igazságosság egy magasabb szintjére. Modern kontextusba helyezve e bibliai elvárásokat, ez az elv sokkal többet jelent a létminimumnál; ide kell, hogy tartozzon ugyanis a megfelelő oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz, munkalehetőséghez és lakhatáshoz való hozzáférés.¹⁴ Nyilvánvaló, hogy ezeknek a lehetőségeknek a megteremtéséhez elegendő mennyiségű állami bevétel kell, melynek egyetlen útja a kötelező adófizetés, ami számos vitát váltott ki a kutatók között: elrendelt-e Isten effajta kötelezettséget? Véleményem szerint ez az Írásból többször egyértelműen kitűnik – a teljesség igénye nélkül például: „Adjátok meg azért mindenkinek, a mivel tartoztok: a kinek az adóval, az adót, a kinek a vámmal, a vámot, a kinek félelemmel, a félelmet, a kinek a tisztességgel, a tisztességet.”¹⁵ Illetve idetartozik Jézus Krisztus sokat emlegetett mondata: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!”¹⁶ Ha elfogadjuk az adózásnak a Biblia, s ezen keresztül Isten által helyesnek tartott voltát, felmerül a kérdés, hogy a szentírásbeli princípiumokból levezetve hogyan kellene ezt kivitelezni. A Biblia rendkívül nagy hangsúlyt fektet az igazságosság elvei tárgyalására, és mivel – mint említettem – e fogalom értelmezése elsősorban értékválasztás kérdése, az emberek egyre gyakrabban az Íráshoz – mint vallási és morális relevanciához – fordulnak útmutatásért az adóterhek lehető legigazságosabb és legméltányosabb elosztása tekintetében,

hiszen ezek teremtik meg a társadalom számára az emberhez méltó élet nélkülözhetetlen alapjait.¹⁷ Az igazságosság és a méltányosság¹⁸ különböző vetületeit tartalmazó alapelveket kell számba vennünk ahhoz, hogy el lehessen dönteni, mikor kell hasonló helyzetűnek tekinteni az embereket, illetve hogy mi alapján osszák el igazságosan az adóterheket. A kutatók közt azonban vita tárgyát képezzi – a Szentírásból levont eltérő igazságkoncepciók okán – az ezt kivitelezni képes adórendszer alkalmazása, életre hívva ezzel az amúgy is oly gyakran felmerülő nézetkülönbségeket a progresszív és az egykulcsos adórendszer tekintetében.

Többen leszögezik,¹⁹ hogy az Isten által megfogalmazott egyenlőség és azonos elbánás követelménye nem a jövedelem és a javak számszerűen azonos mennyiségének azonosítását jelenti az igazságosság követelményével,²⁰ hanem az arányosság aspektusa köré építenek. A közösség tagjainak ugyanis nem egyenlő mértékben, hanem érdemeik, hasznosságuk és szükségleteik alapján kell részesedniük a közösségi javakból. Ez a három kulcsfogalom pedig az osztó igazságosság²¹ három alappillére.²² Aquinói Szent Tamás a következőképpen jellemzi az osztó igazságosság elvét: A társadalomban kívánatos rend és harmónia akkor valósul meg, ha minden ember a Teremtő által adott képességeinek megfelelő helyet és szerepet tölt be.²³ Úgy véli, hogy az igazságosság csak akkor érvényesülhet, ha a képességek és a társadalmi helyzet (és funkció) között fennálló természet adta viszonyt figyelembe veszik. Az osztó igazságosság elve tehát akkor érvényesül, ha az egyén a közjóból az arányosság mértéke szerint részesedik.²⁴ A Biblia által hirdetett zsi-

dó-keresztény értékekből,²⁵ melyek közé tartozik Isten teremtményeinek egyenlősége, valamint a szegények segítése, következik az opresszió tilalma is, mely modern kontextusban továbbgondolva pedig a szegénységi küszöb alattiak adóztatásának és az alsó középosztály regresszív terhelésének elutasítását jelenti.²⁶ A kutatók²⁷ megpróbálták ezen elveket különféle igazságosságkonceptiókkal alátámasztani, legtöbbször²⁸ a fizetőképesség princípiumára mint kiindulási alpra építkezve. Az alapelv kimondja a (fizető) képességgel (illetve jövedelemmel) arányos adóteher-elosztást, melynek központjában a formális igazságosság áll, ami annyit tesz, hogy ugyanazokra az esetekre ugyanaz a szabály vonatkozik, vagy az azonos osztályokba tartozó emberekkel azonos módon kell bánni.²⁹ Ez pedig elvezet bennünket a horizontális³⁰ és a vertikális³¹ méltányosság problémaköréhez. Ebből eredeztetve az a konklúzió, hogy jobb módú embernek relatíve több adót kell fizetnie, mint egy szegénynek ahhoz, hogy ugyanakkora áldozatot vállaljanak hozzájárulásként a közkiadásokhoz, s így a nagyobb vagyon – magasabb fizetési kötelezettség, valamint az adókulcsok és a fizetőképesség között fennálló egyenes arányosság megvalósuljon. Az említett egyenlő áldozattal az ún. áldozatelmélet³² foglalkozik, mely kíváncsággal fogalmazza meg az igazságosság és méltányosság érvényesülése érdekében, hogy mindenki egyenlő áldozattal járuljon hozzá a közkiadásokhoz, mely a pénz csökkenő határhasznát alapul véve³³ egy mérsékelten növekvő adósávokat kivitelező progresszív rendszer felé mutat, melyet – mint azt salamoni végkövetkeztetésként kijelentik – a Szentírás kívánalomként fogalmaz meg.³⁴

Mégis: milyen adókulcsot preferál Isten?

El kell ismerni, hogy valóban említ a Biblia progresszív adót: „De Fáraó-Nékó (...) az országra adót vetett, száz talentom ezüstöt és egy talentom aranyat.”³⁵ „Az ezüstöt és az aranyat megadta ugyan Joákim a Fáraónak, de az országot sarczoltatta meg, hogy megadhassa a pénzt a Fáraó parancsolata szerint; a föld népe közül mindenkitől az ő értéke³⁶ szerint hajtott be ezüstöt és aranyat, hogy Fáraó-Nékónak adja.”³⁷ Mindazonáltal a szövegből az következik, hogy nem elég, hogy egyszeri kötelezettségről, nem folyamatos progresszív adóteherről van szó, a szöveg kvázi azonosítja a progressziót a büntetéssel.³⁸ Ugyanis a fáraó is büntetésül róttta azt a királyra, aki pedig áthárította azt a népre, de arányosan, számba véve vagyoni helyzetüket. Sőt, ezt a büntetésjellegét a Biblia is megerősíti azzal, hogy kinyilatkozza: „És gonoszul cselekedék az Úr szemei előtt...”³⁹ Ahhoz azonban, hogy valós képet adjon a Biblia által kinyilatkoztatott adórendszerről, ez az egyetlen példa nem elegendő. Sokkal inkább szükséges a két legfontosabb bibliai adó, a templomadó és a mezőgazdasági tized megvizsgálása annak érdekében, hogy alá lehessen támasztani, valójában melyik adókulcsot preferálta Isten.⁴⁰

A templomadót minden 20 év feletti zsidó férfinak kellett megfizetnie,⁴¹ elsősorban a templom karbantartására szolgált,⁴² értéke pedig fél siklus volt.⁴³ Ez az összeg tehát jövedelmi és vagyoni helyzetre tekintet nélkül egyforma volt, a személyük után fizették, ami azt jelenti, hogy – ha eltekintünk attól a nyilvánvaló tényről, hogy ez az adófajta nem a központi kormányzatot, hanem a templomot illette – fejadóról beszélünk. Ebből az is

következik, hogy meglehetősen regresszív terhelést valósított meg, hiszen egyenlő összegével mindenki számára ugyanakora terhet jelentett teherviselő képességére tekintet nélkül,⁴⁴ mely látszólag ellentétben áll a Szentírás által hangoztatott igazságossággal és a szegények támogatásával. Felmerülhet tehát a kérdés: Isten valójában a regresszivitást pártolta? E kérdéskör pontosításához létrejöttének oka és funkciója függvényében kell értékelni a templomadót: „Mikor Izrael fiait fejenként számba veszed, adja meg kiki életének váltságát az Úrnak az ő megszámláltatásakor, hogy csapás ne legyen rajtok az ő megszámláltatásuk miatt.”⁴⁵ E bibliai sorokból kitűnik, hogy az adó népszámlálási céllal jött létre, vagyis azért, hogy a pusztában számba vegyék a hadviselésre alkalmas korban lévő férfiakat. A fizetési kötelezettség népszámlálással történő egybekötésének oka az, hogy a korabeli zsidó törvények tiltották az emberek (közvetlen) számbavételét,⁴⁶ így az egyúttal engesztelési pénzként szedett összeg⁴⁷ vezeklésül szolgált ugyan, de ezzel párhuzamosan a törvény kikerülése is volt, ugyanis az emberek helyett a pénz megszámlálásával kivitelezték a zsidó nép számbavételét. Ugyanez az egyik oka a fejadójellegnek is: mivel minden ember egyenlő Isten szemében, lelke megváltása is ugyanannyit ér, tehát ennek fogalmi köre összegegyeztetetlen lett volna az összegek közötti differenciálással, valamint az adó azon vallási funkciójával, hogy a meglehetősen kicsi – mondhatni jelképes, de valós terhet semmiképpen nem jelentő – összeg a közösség templomát támogatta,⁴⁸ erősítve ezáltal, hogy Izrael népe egy vallási közösséget alkot, hisz az adót csak zsidók fizethették meg. A személyenként fizetett egységes összeg

korlátozott felhasználása is sejtetni enged, hogy az adó végső célja nem az igazságosságot szolgálta, így nem lehet iskolapéldája a közös terhek bibliai alapelveire épülő elosztásának sem.⁴⁹

Ezzel szemben a mezőgazdasági tized, mint a föld hozamának a szentélyt megillető része, a jövedelem egytized részének Isten javára történő felajánlása,⁵⁰ vagyis az egyház munkájának anyagi támogatása⁵¹ arányosan teríti szét az adóterhetet, egykulcsos terhelést valósít meg, hiszen minden ember tizede az általa megtermelt összes termény fényében változik. Az adó proporcionális 10%-a megtevésztő lehet, ha nem vesszük figyelembe azt, hogy a korabeli mezőgazdasági tizednek három fajtája is létezett.⁵² Az egyik a leviták nevezetű papi törzs számára fizetendő tíz százalékot takarta, akik a Szentírás fennmaradásáért és a templomi imádat fenntartásáért voltak felelősek.⁵³ Ők voltak azok, akik nem részesültek az ígért földjéből, tehát nem volt földjük, ahol megtermelhették volna a létfenntartásukhoz szükséges terménymennyiséget, megélhetésüknek egyetlen forrása így csak ez a juttatás volt. A tized második fajtájára is találunk a Bibliában utalást: „A levitáknak pedig szólj, és mondd meg nékik: Mikor beszéditek Izráel fiaitól a tizedet, a melyet örökségtekül adtam néktek azoktól, akkor áldozatok abból felemelt áldozatot az Úrnak; a tizedből tizedet. És ez a ti felemelt áldozatok olyanul tulajdonítatik néktek, mint szérűről való gabona és mint a sajtóból kiömlő bor. Így vigyetek ti is felemelt áldozatot az Úrnak minden ti tizedetekből, a melyet beszédtek Izráel fiaitól, és adjátok abból az Úrnak felemelt áldozatot Áronnak, a papnak.”⁵⁴ Ebből következik, hogy ez a levitákra rótt kötelezettség volt, melyet a papoknak kellett

adományozniuk mintegy hozzájárulásként az Isten tiszteletére tartandó áldozatokhoz és ünnepekhez. Mértéke, amint azt a Szentírás megjelöli, a tizednek tizede, vagyis a leviták szemszögéből nézve a zsidók által számukra adományozott egész tíz százalék, a zsidók szempontjából viszont ez azt jelenti, hogy 11%-ot adnak a papoknak közvetlenül, a levitákon keresztül, mivel ez utóbbiak számára volt ez kötelezettségként szabva. A tized harmadik formája az a kötelezettség, melyet háromévente kellett a szegényeknek adni. Vagyis ez azt jelenti, hogy az egykulcsos mezőgazdasági tized valójában nem tíz százalék éves kötelezettséget rótt a népre, hanem 13,13%-ot⁵⁵, ha a levitáknak nyújtandó éves és a szegényeknek biztosítandó hároméves terheket egy évre lebontjuk.

A bibliai „szociális háló”

A redistribúció a fiskális politika részterülete, melyen keresztül lehetőség van a jövedelemkülönbségek csökkentésére. Ez történhet az adórendszeren keresztül, tehát bizonyos adókedvezmények juttatásával – melynek elsődleges célja a munkára ösztönzés, ugyanis akkor kaphat valaki kedvezményt, ha van jövedelme, amiből adózik –, és közvetlen, célzott kifizetésekkel, ún. szociális támogatásokkal is. Azonban azt, hogy Isten szemében minden ember egyenlő, a Biblia nem úgy valósítja meg, hogy nem tesz különbséget az emberek között jövedelmi és vagyoni viszonyaik alapján. Éppen ellenkezőleg: a szegények támogatásával egyidejűleg számos szentírásbéli példával illusztrálható a nincstelenek kisebb-nagyobb mentesítése a terhek alól. Példának okáért az egyes áldozatokban elfogadja a szegényektől

a kevésbé értékes áldozatokat.⁵⁶ Ezenfelül mikor Menachem király hatalmát az asszír uralkodó fenyegeti, s az annak érdekében, hogy hatalmát megszilárdítsa, pénzt ad neki, az összeg visszaszedését kifejezetten a gazdagok terhelésével oldja meg.⁵⁷ Ennek alapján a sorok között olvasva észrevehető, hogy a Biblia gyakorlatilag egyfajta szociális hálót hoz létre az újraelosztás egy speciális fajtájának életre hívásával, mely leginkább a direkt transferekben történő támogatással van összefüggésben: „Mikor ti földetek termését learatjátok, ne arasd le egészen a te meződnek szélét, és az elhullott gabonafejeket fel ne szedd. Szőlődöt ne megérel le, és elhullott szemeit se szedd fel szőlődnek, a szegénynek és a jövevénynek hagyd meg azokat.”⁵⁸ „Mikor learatod aratni valódat a te meződön, és kévét felejtessz a mezőn, ne térj vissza annak felvételére; a jövevényé, az árváé és az özvegyé legyen az, hogy megáldjon téged az Úr, a te Istened, kezeidnek minden munkájában.”⁵⁹ A szántóföldek széleiben található, valamint a földre hullott termés szegényeknek történő fenntartása együtt szemlélve a tized harmadik fajtájával, melyet háromévente teljes egészében a rászorulóknak kellett juttatni, két dologra enged következtetni. Az egyik, hogy bár alapvetően az egykulcsos adórendszer dominál a Szentírásban, tagadhatatlanul vannak benne progresszív elemek. A tényleges adókulcs így nem 13,3% volt egységesen és effektíven mindenki számára, mert a nincstelenek e sajátos újraelosztás eredményeként hozzájutottak a fentebb említett juttatásokhoz. Ez pedig egy további konklúziót rajzol ki: a Biblia a progresszív jellemzőkkel átszőtt egykulcsos rendszerét úgy kivitelezte, hogy a létminimum adómentes volt. A fizetőképesség

elvéből a mérsékelt progresszív adórendszer logikai láncolatát levezetők, s azt mintegy követelményként – az egykulcsos adó szegényeket büntető igazságtalansága mellett – megfogalmazók két dolgot hagynak figyelmen kívül. Az egyik, hogy a fizetőképesség elvének jelentős hiátusa az, hogy az adórendszert elszigetelten, újraelosztási és közkiadási feltételektől mentesen vizsgálja, márpedig, amint azt láthattuk, a Szentírás megvalósít egyfajta redisztribúciót. Ezek mérlegelése nélkül pedig, csupán objektivitásra hagyatkozva, az igazságosság elveinek az adórendszert nem lehet megfeleltetni.⁶⁰ A másik, hogy a jövedelmi és vagyoni viszonyokat alapul vevő arányosan, mérsékelt, a jövedelem nagyságát követően növekvő progresszió egyetlen jelent a fizetőképességi elv túlhangsúlyozásával, melynek kapcsán felmerül a kérdés: elvárja-e Isten e túlzást pusztán az egyenlőségből és az igazságosságból eredeztetve? Véleményem szerint nem, mégpedig azért, mert ennek az elvnek egy arányos, egykulcsos jövedelemadó egy rögzített adómentes sávval ugyanúgy képes eleget tenni.

AZ ALAPTÖRVÉNY ÉS AZ EGYKULCSOS ADÓ:
AVAGY ÉRVÉNYESÜLNEK-E A BIBLIAI ELVEK
A MAGYAR VALÓSÁGBAN?

Való igaz, hogy Isten szemében minden ember egyenlő, evidenciába kell vennünk, hogy embertársainktól nem várhatjuk el ugyanazt, mint Istentől – függetlenül a Biblia vallási és erkölcsi tanításától. Az egykulcsos adó azt jelenti, hogy „a bevételek típusától függetlenül egy adóalapot képeznek, amelyre egyetlen, általában alacsony mértékű 10 és 20% közötti adókulcsot vetnek ki.”⁶¹ Gyakran illetik az igazságtalan, szegényeket megbüntető jel-

zőkkel, azonban önmagára mint adófajta-
ra ezt nem lehet egyértelműen kinyilat-
koztatni, szükséges figyelembe venni, hogy
eszközrendszere mennyire felel meg az
adott ország problémái kezelésének.⁶²

Az Alaptörvény születésekor⁶³ az egy-
kulcsos adó már bevezetésre került Ma-
gyarországon,⁶⁴ ez az újítás azonban nem
nyert expressis verbis deklarációt alkot-
mányunkba. Vannak, akik ezt hibaként
szemlélik, s arra hivatkoznak, hogy az
alaptörvényi beemelés elmaradásával a
stabilitás megerősítése maradt el, hisz szá-
mos alkotmány a redisztribúcióval kap-
csolatos igazságosságot a progresszióval
kívánja kivitelezni.⁶⁵ Véleményem szerint
ez Magyarország esetén több okból sem
lenne szerencsés. Először is azért, mert
sok helyen, például a nyugat-európai ál-
lamokban társadalmi elfogadottsága van
a progresszív, mint igazságosságot meg-
testesítő adórendszernek, így az alkot-
mányba való beemelés kétséget kizáróan
indokolt. Ezzel szemben Magyarországon
az egykulcsos adó igazságosságáról nem-
hogy ösztársadalmi egyetértés nincs, de
néhányan egyenesen erkölcstelennek bé-
lyegzik a szegények megbüntetése miatt.
Másodszor pedig lineáris adó bevezetése
egyértelműen egy adott párthoz köthető,
így – akármennyire az igazságosság előse-
gítése volt is a célja – figyelembe kell ven-
ni, hogy egy alkotmány nem válhat politi-
kai csatározások színterévé.

Az igazságosság és alaptörvényi koncepció

Az Alaptörvény számos szakasza új néző-
pontot fogalmaz meg. Első két szavaként,
s egyúttal bevezetése címeként szereplő
Nemzeti hitvallás fordulat önmagában
alkotmányi szöveggörnyezetbe deklarált
vallási tartalmat sejtet, s a „Valljuk az el-

esettek és a szegények megsegítésének kötelességét” mondatban pedig fel is ismerhető a már emlegetett bibliai tanítás Isten parancsaként. Új fordulatként köszönhető az egyén és az állam kapcsolatának megváltozott jellege; a régi Alkotmány ugyanis szigorúan az alá-főle rendeltségi viszony keretei között maradvva egyenesen megmondta, hogy kinek, mit és milyen feltételek teljesülése esetén biztosít, az új Alaptörvény mintegy átszakítva ennek határait a mellérendeltségi viszony felé tekint: igényt tart az emberek együttműködésére, továbbá a „törekszik” igével fejezi ki az egyén felé történő teljesítést. Ezzel az a probléma, hogy magában foglalja az esetlegességet, ami nem helyénvaló egy alkotmány esetén.⁶⁶ Korrekt dolognak tartom feltételhez, tehát az egyén tevőleges cselekvéséhez kötni a támogatás nyújtását, azonban az állított kritériumok teljesülése esetén a hátrálási lehetőséget magában foglaló ige nem méltó kifejezni az állam szükséges viszonyulását polgáraihoz.

A szociális háló adórendszerrel történő elkülönítését⁶⁷ a cikk (3) szakasza fejezi ki. Célja a társadalmi hasznosság egyéni látókörbe vonása, valamint hangsúlyozása annak, hogy a rászorultság nem mentesít a társadalom számára az egyén állapotával arányos tevékenység megtétele alól.⁶⁸ A redisztribúció jövedelmkülönbségek csökkentésére hivatott célját ebből következően az Alaptörvény a célzott transzferek juttatásával kívánja elérni, ám ez véleményem szerint sokkal kevésbé ösztönöz munkára, aktív teljesítményre, mint az adórendszeren keresztül juttatott kedvezmények, így felmerül a kérdés, hogy ez-e a leghelyesebb technikai megoldás a célzott hatás elérése érdekében.

Ezenfelül az önhibán kívül eső ok egy olyan többszörös viszonyítást igénylő fogalom, melynek megállapítására az államnak nincs objektív lehetősége, nem mérlegelheti ugyanis minden embernél a számításba jöhető körülményeket, ez gyakorlatilag kivitelezhetetlen lenne, így kérdésként nyitva marad: mi alapján dől el, hogy önhibának minősül egy körülmény?⁶⁹ Növumként értékelendő továbbá, hogy a közteherviselésre kötelezettek személyi köre kibővül:⁷⁰ az Alaptörvény világossá teszi, hogy a közkiadásokhoz való hozzájárulást mindenkitől elvárja.⁷¹ Ehhez jön hozzá az a körülmény, hogy míg a jövedelmi és vagyoni viszony, illetve a teherbíró képesség a fizetőképesség elvén⁷² nyugszik, a gazdaságban való részvétel fordulat a haszonelv irányába mozdítja el az alkotmányi közteherviselést, mely egyúttal „az állam teljes körű adóztatási felhatalmazásának burkolt megfogalmazását” is jelenti, mely által „a többes adóztatás veszélye nélkül kötelezhető minden adóalany az adóalap kiszélesítésével az adófizetésre”.⁷³ A szélesebben mért adóalap viszont nem vonta maga után az adóforrás alaptörvényi megjelölését, vagyis nem kapunk meghatározást azoknak a javaknak az összességére, melyekből az adó fizetésére ténylegesen sor kell, hogy kerüljön.⁷⁴ Tény tehát, hogy a közszolgáltatásokhoz mindenkinek hozzá kell járulnia, viszont nem mindegy a hozzájárulás mértéke, melynek alaptörvényi deklarációjával szintén adós marad a törvényhozó. 1776-ban Adam Smith⁷⁵ fogalmazza meg elsőként a képességek szerinti adózás követelményét azzal, hogy négy – mára alapelvként számon tartott, és a modern kor sajátosságaival kiegészült – feltételt fogalmaz meg, kikötve az adó általánosságát, igazságosságát, egyértelműségét, olcsóságát

gát, valamint hangsúlyozva a likviditást. Ezeket az elveket azonban a kormányzatok felettébb gyakran szegik meg, hiszen meglehetősen sokszor a legkisebb ellenállással rendelkező társadalmi csoportok felé tolódik a terhelés azzal, hogy a legkisebb érdekérvényesítő képességgel rendelkező rétegekre hárítják az adóterhek legnagyobb részét.⁷⁶ Pedig tekintettel kell lenni az adózói létfenntartásra azzal, hogy az elvonásnak csak azon mértéke megengedhető, mely az alapvető szükségletek fedezése után fennmarad. Ez azt jelenti tehát, hogy az arányos közteherviselés feltétele a létminimum adómentessége,⁷⁷ azonban ez utóbbi deklarálása kimaradt az Alaptörvényből. Sőt, mondhatni az arányosság követelménye sem található meg *expressis verbis*. Valószínűsíthetően a jogalkotó a „megfelelően” szó használatával akarta ezt érzékeltetni, azonban véleményem szerint egy módhatározó, akármilyen jól megválasztott legyen is, nem alkalmas az arányosság alaptörvényi deklarálására. E hiány pótlása azért is lenne indokolt, mert kifejezésre juttatná a konfiskáló adók tilalmát és a regresszív adómérték – azaz az alacsony adósávba tartozókra háruló nagy adóteher – kizárását is. A gyermeknevelés költségeinek beemelése az alkotmányi közteherviselés fogalmi körébe hatalmas lépést jelent az arányosság és igazságosság felé, hisz a teherviselő képességet nagymértékben befolyásolja az, hogy egy jövedelemből hányan élnek, s alkotmányi szinten deklarálni a gyermeknevelés adójogi vonzatát nemcsak a haszonelv fogalmi elemeinek ismételt megjelenését, hanem a gyermekvállalás ösztönzését is megvalósítja.⁷⁸ Hiányzik viszont ennek az összegnek a pontosítása, s nem utalja ezt a tisztet sarkalatos törvény feladatai közé sem.⁷⁹

Az egykulcsos adó bevezetése és hatása

Az adóterhek egyenletes elosztása a jogalkotó feladata, akinek az autonómia és a szolidaritás egyensúlyának fenntartása érdekében az adóztatás és újraelosztás optimális, Magyarországra szabott egyensúlyát kell figyelembe vennie az egyéni teherbíró képességgel egyetemben.⁸⁰ Ennek kellene kiegészülnie egy kívánalommal: „A modern jogállam adóztatási rendszerében olyan szociális érzékenységnek kell fontos szerepet kapnia, amely a közterhek viselését az arra való képesség figyelembevételével, illetve e képesség javításával éri el.”⁸¹

Magyarország 2009-ig a világ egyik legprogresszívabb adórendszerével bírt.⁸² Ez több problémát is felvetett, melyek orvoslásához elsőként a költségvetés helyzetét kellett stabilizálni. Új adórendszer bevezetésére kellett sort keríteni, „mely munkára ösztönöz, családbarát, támogatja a gyermekvállalást, versenyképes, lehetőséget nyújt a kis- és középvállalkozások fejlődésére, mely visszaszorítja az adóelkerülést, s mely figyelembe veszi az emberek teherbíró képességét, és ezért olyan módon szélesíti az adóbázist, hogy megszorítások helyett a korábban kiváltságokat élvező szektorok, monopóliumok megadóztatására helyez hangsúlyt.”⁸³ A fő cél tehát elsődlegesen egy egyszerűbb, kevesebb adókulcsból álló és szélesebb adóalapot magáénak mondható, átláthatóbb, reálisabb terhet jelentő adórendszer bevezetése, amely a munkát terhelő adók csökkenését, a gazdasági folyamatok mérsékeltebb torzítását, valamint a globalizációra visszavezethető árversenyben történő előnyök növekedését vonná maga után.⁸⁴

Az egykulcsos adó bevezetése mégis számos vitát váltott ki, melynek fő oka Magyarország sajátos megoldása: adómentes

jövedelemsávot nem alkalmaz, hatályba lépése pedig az adójóváírás megszüntetésével járt.⁸⁵ Figyelembe véve az előbb leírtakat, és azt a nyilvánvaló tényt, hogy csökkent a munkát terhelő adók mértéke, s a súlypont a fogyasztást, forgalmat terhelő elvonások irányába tolódott el,⁸⁶ ebből az következne, hogy az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszere már nem bünteti kiemelkedően magas marginális adókulccsal a többletmunkával megszerzett többletjövedelmet.⁸⁷

Azonban be kell látnunk, hogy ez valójában nem jelent többet, mint hogy nagymértékben módosult az adóteher a különböző társadalmi csoportok vonatkozásában: néhány közelmúltbeli kutatás rávilágított, hogy a 2012-ben jövedelemadó-bevallást benyújtók közül megközelítőleg 57,7%-nak emelkedett az adója, 39,2%-nak csökkent, a fennmaradó 3%-nak pedig nem változott. Tovább szűkítve a kört ez azt jelenti, hogy a minimálbér környékén kereső magánszemélyek adója nőtt, mégpedig 46%-kal. Ez valószínűleg arra vezethető vissza, hogy az adójóváírás eltörlésével okozott hátrány önmagában nagyobb terhet jelentett, mint az adóalapkiegészítés eltörlése, a családi adókedvezmény és az adókulcs mérséklése. Ez pedig újból felveti a kérdést: igazságos-e a magyar adórendszer?⁸⁸

JEGYZETEK

¹ Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika*. Európa, 1997.

² Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae*, I–II.

³ Aquinói Szent Tamás, i. m.

⁴ John Rawls: *Méltányosságként felfogott igazságosság*. In: Modern politikai filozófia. Szerk. Huoranszki Ferenc, Osiris Kiadó, Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1998.

⁵ Szilovics Csaba: *Az igazságos és arányos közteherviselés kialakításának magyarországi feltételeiről*. Inter-szféra Kft., Pécs, 2012.

⁶ Ronald Dworkin: *Liberalizmus*. In: Az angolszász liberalizmus klasszikusai II. Szerk.: Ludassy Mária, Atlantisz, Budapest, 1992.

⁷ Szilovics, i. m.

⁸ W. A. Chriswell: *Why I Preach That the Bible Is Literally True*. Broadman & Holman, 2008.

⁹ Ter 1,26.

¹⁰ Ésa 58,6.

¹¹ 5Móz 15,1–2.

¹² 5Móz 24,19.

¹³ Kihangsúlyozandó, hogy az ember a földi javakat csak birtokolhatja, de tulajdonosa nem lehet, ugyanis a földön minden Istené: „Az Úr é a föld s annak teljessége; a föld kerekége, s annak lakosai. Mert ő alapította azt...” Zsoltárok könyve 24, 1–2.

¹⁴ Vö. Susan Pace Hamill: *A Fair Tax. An evaluation of Federal Tax Policy based on Judeo-Christian Ethics*. Virginia Tax Review, 2006.

¹⁵ Pál levele a rómarebeliekhez 13,7.

¹⁶ Máté 22,21. http://biblia.hu/szentiras_com_cikkek/adjakatok_meg_a_caszarnak

¹⁷ Vö. <http://lexikon.katolikus.hu/I/igazs%C3%A1goss%C3%A1g.html>

¹⁸ Az adókérdések bármely perspektívájának tárgyalását az igazságosság, a méltányosság és a hasznosság fogalmi körének behatárolásával célszerű kezdeni, mivel ezek azok a fogalmak, melyek döntő jelentőséggel bírnak az adórendszer megtervezésében. Sokszor szinonimaként használatos a méltányosság az igazságossággal. Ez azért nem helyénvaló, mert bár a két fogalom jelentéstartománya közt nagymértékű átfedés van, ám ez nem jelenti következetesen azt, hogy teljesen azonosak, az igazságosság elvei a méltányosság kiindulási pontjaként foghatók fel. Rawls analógiájára Szilovics Csaba fogalmazza meg írásában. Szilovics Csaba: *Az igazságosság elveinek érvényesülése a természetes személyek adóztatásában*. Jura, 2012/I.

¹⁹ Diana Butler Bass: *A People's History of Christianity: The other side of the Story*. HarperOne, First Edition, March 3, 2009.

²⁰ A definíció a kiegyenlítő igazságosság fogalmi körével esik egybe.

²¹ Takács Péter megfogalmazásában az osztó igazságosság annyit tesz: „mindenkinek megadjuk, ami megilleti, vagy amihez joga van, vagy amit megérdemel”.

²² Takács Péter: *Jog és igazságosság*. In: Jogbölcseleti előadások. Prudentia Juris 11, szerk. Huoranszki Ferenc, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1998.

- ²³ Aquinói Szent Tamás, i. m.
- ²⁴ Bodai Zsuzsa: *A pénz filozófiája I. Az ókori, a középkori és a kora újkori pénzelméletek*. Aula, Budapest, 1998.
- ²⁵ Adam S. Chodorow: *Biblical Tax Systems and the case of Progressive Taxation*. Economics of Ancient Law, ed. Geoffrey D. Miller, 2009.
- ²⁶ Susan Pace Hamill: *The Least of These: Fair Taxes and the Moral Duty of Christians*. 2003.
- ²⁷ Chodorow, i. m.
- ²⁸ Például Christopher Townsend vagy Susan Pace Hamill.
- ²⁹ Takács, i. m. Idézi Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m.
- ³⁰ Az azonos jövedelmi és vagyoni helyzetben lévőket azonosan adóztatják.
- ³¹ Az eltérő jövedelmi és vagyoni helyzetben lévőket eltérő módon történő adóztatása.
- ³² Christopher Heady: *The Conflict Between Equity and Efficiency in Designing Personal Income Tax Systems. The Role of Tax Reform in Central and Eastern European Economies*. OECD, Párizs, 1991.
- ³³ Ti. egy jövedelemegység alacsonyabb bevétel- és vagyonszintnél nagyobb áldozat, nagyobb teher, mint magasnál.
- ³⁴ Vö. Pace Hamill: A Fair Tax..., i. m.
- ³⁵ 2Kir 23,33.
- ³⁶ Más fordításban vagyona.
- ³⁷ 2Kir 23,34.
- ³⁸ Vö. www.mindennapi.hu/cikk/szubjektiv/milyen-adokulcsot-szeret-isten-/2012-01-20/12039
- ³⁹ 2Kir 23,32
- ⁴⁰ Harold S. Kushner: *To Life: The Celebration of Jewish Being and Thinking*. Grand Central Publishing, 1994.
- ⁴¹ <http://lexikon.katolikus.hu/T/templomad%C3%B3B3.html>
- ⁴² 4Móz 30,16. „...és add azt a gyülekezet sátorának szolgálatjára...”
- ⁴³ 2Móz 30,13. „a siklusnak fele áldozat az Úrnak”.
- ⁴⁴ 2Móz 30,15.
- ⁴⁵ 2Móz 30,12.
- ⁴⁶ Kushner, i. m.
- ⁴⁷ 2Móz 30,16.
- ⁴⁸ Uo.
- ⁴⁹ Vö. Adam S. Chodorow: *Agricultural Tithing and Flat Tax complexity*. 68 U. Pitt. L. Rev., 2006.
- ⁵⁰ Ti. azon az elgondoláson alapul, hogy a földön minden Istené, így megilleti az ún. zsengeáldozat, vagyis az első termés, és mindennek a legjáva.
- ⁵¹ www.lexikon.katolikus.hu/T/tized.html
- ⁵² Vö. Arnold Fruchtenbaum: *Az adakozás bibliai elvei*. 53 4Móz 18,20.
- ⁵⁴ 4Móz 18,26–28.
- ⁵⁵ Fontosnak tartottam hangsúlyozni ezt az öszszeget, ugyanis a kutatók többsége nemes egyszerűséggel csak 10%-kal számol, csupán az adófajta elnevezéséből kiindulva, s utána nem gondolva a tényleges terhelésnek, de találkoztam már 23, illetve 23,3%-os vélelmezett adókulccsal is, mely véleményem szerint hibás számítás eredménye.
- ⁵⁶ Butler Bass, i. m.
- ⁵⁷ 2Kir 15,18–20.
- ⁵⁸ 3Móz 19,9–10.
- ⁵⁹ 5Móz 21,19.
- ⁶⁰ Zsombor Ercsey: *Personal income tax: provisions regarding fairness*. Társ szerző: Emina Jerković. In: Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia. Ed.: Tímea Drinóczi, Mirela Župan, Zsombor Ercsey, Mario Vinković, Faculty of Law, University of Pécs – Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs–Osijek, 2012.
- ⁶¹ Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m.
- ⁶² Vö. Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m.
- ⁶³ 2011. április 25.
- ⁶⁴ 2011. január 1.
- ⁶⁵ Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m.
- ⁶⁶ Uo.
- ⁶⁷ Simon István: *A közpénzügyek szabályozása az alkotmányban*. Tervezet. Pázmány Law Working Papers, 2011/6.
- ⁶⁸ Erdős Éva: *A közteherviselés elvének kiterjesztő értelmezése az európai adóharmonizáció tükrében*. Különszám, Miskolci Jogi Szemle, 2011.
- ⁶⁹ Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m. 62. o.
- ⁷⁰ Klicsu László: *Közteherviselés az új Alkotmányban*. Pázmány Law Working Papers, 2011.
- ⁷¹ Ti. korábban ezt a természetes személyek, jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre redukálta.
- ⁷² A. Musgrave – P. Musgrave: *Az egyenlő teherviselés (az adózási méltányosság) megközelítési módjai*. In: Adózás, adórendszerek, adóreformok – Elvek, elméletek, tapasztalatok. Szerk. Semjén András, Szociálpolitikai Értesítő, 1993/1–2.
- ⁷³ Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m. 71. o.
- ⁷⁴ Az adófizetés, s ezáltal a teherviselő képesség

- két forrás alapján határozható meg: a jövedelem mint folyó elem és a vagyon mint statikus elem alapján.
- ⁷⁵ Adam Smith: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Budapest, 1940.
- ⁷⁶ Lentner Csaba: *Rendszerváltás és pénzügypolitika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005.
- ⁷⁷ Vö. Simon, i. m.
- ⁷⁸ Szilovics: Az igazságos és arányos közteherviselés..., i. m. 78. o.
- ⁷⁹ Kecő Gábor: *Szemle. Nemzetközi összehasonlító adójogi szeminárium a családi adózás témájában*. Új Magyar Közigazgatás III. 2010/9–10., 74–81. o.
- ⁸⁰ Takács, i. m.
- ⁸¹ ERCSEY ZSOMBOR: *A személyi jövedelemadó és az igazságosság egyes kérdései*. In: Jogász doktoranduszok I. pécsi találkozója. Szerk.: Bencsik András, Fülöp Péter, PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs.
- ⁸² Kovács Ilona: *A jövedelemeloszlás és jövedelemegyenlőtlenség a személyi jövedelemadó bevallási adatok tükrében*. Statisztikai Szemle, 89. évf., 3. sz.
- ⁸³ Lentner Csaba: *Közpénzügyek és államháztartástan*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, 2013.
- ⁸⁴ Uo.
- ⁸⁵ Eleinte az egykulcsos rendszer abszolút nem volt teljes körű, ugyanis az összevonandó jövedelmekre alkalmazni kellett a 27 százalékos adóalap-kiegészítést, a külön adózó jövedelmekre viszont nem, ezek egységesen 16 százalékos kulccsal adóztak. Ennek megfelelően az előbbieket tényleges adóterhelése 20,32% volt. Erre – véleményem szerint – a legkevésbé sem illeszthető rá sem a hatékony, sem az igazságos jelző.
- ⁸⁶ Lentner: *Közpénzügyek...*, i. m.
- ⁸⁷ Uo.
- ⁸⁸ Lentner Csaba álláspontja a témával kapcsolatban: Valószínűsíthető, hogy az egykulcsos adórendszer a maga teljességében nem mondható igazságosnak, ugyanis ennek a korrekciónak a célja az volt, hogy a költségvetés intézményein keresztül az államháztartás pénzügyi egyensúlyát, stabilitást teremtsen, többletjelzésre sarkalljon.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

Biblia – Ószövetségi és újszövetségi szentírás Magyarország Alaptörvénye